

POVIJESNO - KNJIŽEVNI ITINERAR FULVIO TOMIZZA

STAZA 5

Savudrija - Vilanija [22 km]

Savudrija

16

Villa Cesare

Valfontane

17

18

Sv. Petar

Sv. Marija na Krasu

19

Vilanija

Petrovija

Materada 5 km

POVIJESNO - KNJIŽEVNI ITINERAR FULVIO TOMIZZA

STAZA 5: Savudrija - Vilanija [22 km]

OD SAVUDRIJE DO MATERADE

Od crkve sv. Ivana šetnja se nastavlja pored lijepe kamene vodospreme Istarskog vodovoda, prateći oznaku biciklističke staze br.13 prema Vili Anni. Nakon vile, stazom profilirana rubnjaka kroz drvore murve, crnog bora i lovora dolazi se do ladanjske palače Stancije Grande ili Vile Cesare (XVIII. st.), danas u ruševnom stanju.

17. ALBERI / VALFONTANE

Nastavlja se prema lokalitetu Alberi/Valfontane. Valfontane, malo naselje u dolini okruženoj crvenim poljima gdje se sred te tišine nalazi mala crkva sv. Lovre iz XII. st. Jednostavna jednobrodna crkvice, s apsidom i preslicom, jedinstvena po ukrasima, višecim, lijepim arkadama na glavnom pročelju. Toponim Valfontane svjedoči o bogatstvu područja izvorima vode zbog čega je stalno nastanjeno kako svjedoče antički i ranosrednjekovni ostaci na cijelom okolnom području.

Iz mjesta Valfontane prateći asfalt kroz mjesto Alberi dolazi se di Crvenog vrha gdje staza prolazi pored kompleksa hotela Kempinski i golfa. Slijede se putokazi koji makadamom vode do napuštene crkve sv. Petra.

SAVUDRIJSKA VISOKA OBALA - KOŠĆERA

Prodoše Savudriju, a upravo kad je sunce izlazilo, mama mu pokaza komad obale, gol humak, sam kamen, gdje je ona kao djevojčica pasla ovce, u doba kad je nono Gregor još imao svoj posjed. Svakog bi jutro u taj sat išla na vlak da u Piran odnese mlijeko, s kantom na leđima. Ne kao dana, s karocom i vaparom.

(Peto godišnje doba, preveo Omer Lakomica, Znanje Zagreb, 1990., str. 35.-36.)

18. SVETI PETAR

Ostaci nekoć benediktinskog samostana s romaničkom crkvom svetog Petra smješteni su na uzvisini s prapovijesnom gradinom od koje je zbog erozije tla ostao rijetko koji trag. Spominju se prvi put na početku XII. stoljeća kada ih akvilejski patrijarh predaje u vlasništvo samostana Sv.Nikole u Lidu u Veneciji.

U Savudriji, gdje se Kostijera bliža moru ublažava, jedna je obitelj odlučila prodati vola. Odveli su ga u klaonicu u Piran, vodeći ga na konopcu vezanoga za rogove duž cijele uvale, mukotrprijim putom od onog kojim je prolazila moja majka s kantama mlijeka. Savudrija i Piran smjestili su se jedna nasuprot drugome, ne dijele ih ni tri morske milje. U staji klaonice do vola su dopirali mirisi njegovih pašnjaka i hropci njegovih oborenih drugova nakon udarca sjekinom u čelo. Životinja se držala podalje od mjesta smrti i kravari su unutra gurali druge. Kad je shvatio da se primiće njegov čas, sabrao je svu snagu i slomio plot. Zaletio se, odmah spustio u more, usmjerivši njušku prema drugoj obali. Rogovima je sjekao valove kao morski pas perajom, nosnice su prskale vodu slično kitu. Još nije bilo motornih čamac, a bilo bi uzaludno uputiti se čamcem na vesla. Na obali su se skupili seljaci da promatraju najčudniju ribu koja je ikad brazdala ono more i koja je bez zabune išla ravno prema njima. Nazirali su se rogovima s kuglicama, pozvali su vlasnika, pomogli volu da izađe na stijene i gospodar si ga je odveo kući, vratio je novac od prodaje i ostavio ga da umre od starosti.

(Grešni odnosi, prevela s talijanskog Lorena Monica Kmet, Gradska knjižnica Umag, 2018., str. 119.-120.)

S lokaliteta Sveti Petar Itinerar se povezuje na Istarski planinarski put odakle prati trasu Parenzana do željezničke stanice u Valici. Od Valice asfaltom dolazi se u selo Barboj, staza nastavlja lijevo, kroz šumu do groblja Svete Marije na Krasu.

19. SVETA MARIJA NA KRASU

Župa Svete Marije na Krasu druga je župa draga Tomizzi. Svetoj Mariji na Krasu gravitiraju mnoga mala sela raspršena po okolici među kojima je i Mandulija, gdje su doselili djed i baka s majčine strane.

Ukratko, majčini su se roditelji odvojili od grozda obitelji Grabar, koja se sa stadima spustila s visoravni između Trsta i Rijeke. Zadužili su se do zadnje košulje da postanu gospodari imetka na Manduliji.

(Grešni odnosi, prevela Lorena Monica Kmet, Gradska knjižnica Umag, 2018., str. 148.)

U središtu sela Sveta Marija na Krasu dominiraju dvije građevine: s jedne strane glavne ceste nalazi se crkva posvećena Blaženoj Djevici Mariji od Milosti, sagrađena u XVI. stoljeću kojoj je 1930. godine pridodan samostojeci zvonik s visokim stožastim zabatom i četiri fijale na uglovima vijenca. Uglovi i bifore zvonika naglašeni su bijelim kamenom. S druge strane ceste nalazi se barokna palača obitelji Sossa s bogato ukrašenim pročeljem i popratnim objektima koji svedoče o bogatstvu ove obitelji.

Baka Cecilia vladala je drugom župom, koja je međutim bila zaustavljena u vremenu: područjem Svete Marije na Krasu koje se prostire preko naše grebenaste granice na Vardici i stoga ima pogled na more preko rta Kostijera (izgovara se Koščera, gotovo kao na Siciliji). Tamo je odvedena kao nevjesta s osamnaest godina, a ostala je do mojih prvih dječjih sjećanja. Ta visoravan s manje polja nego suhozida, gdje se podjednako uzgaja maslina i loza nasuprot šumi bijeloj od kamenja, koju su opustošile ovce, zasiječenoj dubokim tratinčicama maloga vlaka Trst – Poreč, svako selo u posjedu jednoga gospodara koji je zajedno s obitelji ljeta provodio u najvišoj kući s frizom i bunarom, ponekad i kapelom, neobičnim stablima kao što je bor ili namijenjenim groblju kao čempres, stajama i strehama po nacrtu arhitekata i kućercima za kmetove koji su prethodili tim štancijama, skupčanim zmijama na stijeni koja zimi zadržava vodu: tamo gore prostire se drugi moj krajolik koji nikako ne mogu izoštriti u sjećanju, mnogo mi više izmiče nego sasvim jasan krajolik Materade...

(Grešni odnosi, prevela Lorena Monica Kmet, Gradska knjižnica Umag, 2018, str. 144.-145.)

OD SVETE MARIJE NA KRASU DO POTOKA I POVRATKA U MATERADU

Pored nogometnog igrališta šetnja se nastavlja kroz šumu sve do kamenoloma Vilanija.

KAMENOLOM VILANIJA

Ogromne, bezoblične stijene bez ikakvih dodatnih vrijednosti i budućnosti, uvijek su bile, i predodređene su da ostanu u sterilnoj vječnosti, ukorijenjene u

same sebe jer ovdje nećeš naći zemlje, čak ćeš i u oranicama kad-tad udariti u kamen. Šire se po površini područja koja se po sili stvari nazivaju šumom, gdje dopuštaju rast hrastovima, grabu, javoru, kupinama, divljim šparogama; boje su pepela i zvuka poput kotrljajućeg r u svim hridima i treskama koje su izašle iz posljednje vreće koja je preostala dragom Bogu nakon što je istresao sve ostale kad je stvarao svijet.

(Dalmatinski san, preveo Dean Trdak; Pučko otvoreno učilište Umag, 2002.; str.8).

Iz Vilanije s asfaltirane ceste Buščina-Petrovija nakon 400 m u smjeru Petrovije ulazi se u završni dio staze kroz šumu. Nakon 1 km dolazi se do umaškog potoka. Tu je moguće krenuti lijevo i izabrati povratak u Materadu (mjestošte Itinerara) ili prateći tijek potoka Itinerar zaključiti na parkiralištu umaške Nove obale.

Spuštajući se niz bijelu cestu, sličio sam nekome tko se žuri na posljednju misu da bar stigne na dobar dio poslije prikazanja no malo je njih iz tih mjesta dolazilo u crkvu u svečanom odijelu i pješice. Rijetki vjernici radije su odlazili u bližu župu Marije na Krasu koja im je bila mnogo srodnija i po govoru koji je od hrvatskog naginjao k slovenskom.

Nakon drvenog mosta na potoku, slijeva se nastavljala šuma puna zelembaća i zmija, ali ne otrovnica, s rijetkom pak smrčom, tako vlažna da su se tu mogle brati gljive i ciklame; gore na Golom Vrh, ona je pastirska obitelj imala vrt ograđen trstikom...

(...) Zemlja koja je tu bila opet crna postajala je bljedom među redovima i brazdama kukuruza na padinama drugog brežuljka, i Vrh mi se približavao s tri kuće pokrivene kamenim pločama i hrastom što ih je nadvisivao.

(Bolji život, preveli Milan Rakovac i Mate Maras, Istarska književna kolonija „Grozđ“, 1989.; str. 15.)

Po šumi niknuše prvi kukurijeci, a za njima jaglaci i ljubice koje više nitko nije brao da bi ih u čaši postavio na prozor. Pojaviše se i divlje šparoge, ali su već počeli i radovi oko lozja, pa je na branje mogao povesti samo onog raseljenog dječaka.

Prodoše preko Babice prigrabujući se kod svake živice i grma. Drug mu nije znao prepoznati ni one što visoko strše iz trave a zelene se ljepše od matične biljke.

(...) Nadoše se u dijelu šume posutom visokim sivim hridima; kao stado što se rasulo i zaspalo snom bez buđenja. Tu si nalazio one debele i tamne šparoge što su tako zasukane da ti izgledaju kao zmije.

(Peto godišnje doba, preveo Omer Lakomica, Znanje 1990., str. 144.-145.)

